

ĐỊNH HƯỚNG CÔNG TÁC ĐÀO TẠO ĐỘI NGŨ BIỂU DIỄN NGHỆ THUẬT SÂN KHẤU DÙ KÊ TẠI TRƯỜNG VĂN HÓA NGHỆ THUẬT TỈNH SÓC TRĂNG

Hồ Văn Hưng¹

Tóm tắt

Sân khấu Dù kê là một sản phẩm văn hóa phi vật thể của đồng bào dân tộc Khmer Nam Bộ, cần được quan tâm đúng mức trong việc đề ra chính sách bảo tồn và phát huy đầy đủ các giá trị, chuẩn mực của loại hình nghệ thuật này. Từ đó, tạo hướng đi cho sự phát triển đúng đắn để sân khấu Dù kê thể hiện được xuất sắc vai trò của mình trong đời sống xã hội, tạo cho nó có một vị trí xứng đáng trong nền nghệ thuật sân khấu Việt Nam hôm nay và mai sau. Đặc biệt, sân khấu Dù kê chịu ảnh hưởng rất lớn bởi sự giao thoa văn hóa giữa các dân tộc cộng cư ở Đồng bằng sông Cửu Long. Vì vậy, nó là di sản văn hóa minh chứng cho một giai đoạn lịch sử của vùng đất này.

Từ khóa: Sân khấu Dù kê, sự phát triển của sân khấu Dù kê, Đồng bào Khmer Nam Bộ, loại hình nghệ thuật.

Abstract

Du ke theatre is an intangible cultural characteristic of the Southern Khmer that needs policies to preserve and promote its whole values and standards. Thus, Du ke theatre is properly developed in order to demonstrate its excellent role in society and create an indispensable position in Vietnamese theatre. Especially, Du ke theatre is greatly influenced by cultural interference among ethnic communities living in the Mekong Delta. Therefore, it is the cultural heritage demonstrating a period of history of this land.

Keywords: Du ke theatre, the improvement of Du ke theatre, Southern Khmer, the form of art.

1. Mở đầu

Nghệ thuật sân khấu Dù kê mang tính giáo dục rất sâu sắc thông qua những cốt truyện truyền thuyết hoặc cổ tích trong lịch sử... để phản ánh những hiện tượng tự nhiên, cuộc sống xã hội. Những nhân vật điển hình được khắc họa bằng hình tượng nghệ thuật thông qua cách thể hiện, diễn xuất của các nghệ nhân, nghệ sĩ phản ánh bức tranh xã hội cuốn hút người xem, làm cho khán giả có lúc như đang hòa mình cùng nhân vật trên sân khấu... Nghệ thuật sân khấu Dù kê còn là biểu hiện của tính nhân văn; đó là sự đoàn kết, chung sức, chung lòng, cuộc sống phải biết nương tựa vào nhau. Tính nhân văn còn được đề cao một cách sâu sắc: dù thế lực, cường quyền có hùng mạnh đến đâu (chấn tinh, đại bàng...), nhưng nếu người dân lương thiện một khi biết đoàn kết, chung tay góp sức đuổi tà, diệt ác thì sẽ có cuộc sống hạnh phúc... Thực ra, Dù kê không phải chỉ có cơ sở trong Rô băm mà nó còn chịu ảnh hưởng của hát Tiều, hát

Quảng, hát Bội, Cải lương... Điều lý thú là mặc dù ảnh hưởng của nhiều loại hình hát địa phương như vậy, nó vẫn phô rõ bản sắc Khmer và hoạt động sôi nổi khắp Đồng bằng sông Cửu Long cho đến năm 1945. Trong chiến tranh nhiều đoàn bị tan rã, một số đào kép chạy lên Phnôm Pênh, góp phần truyền bá Dù kê của Đồng bằng sông Cửu Long vào đất nước Campuchia dưới một tên gọi mới là Lakhôn Bassac. Chiến tranh kết thúc, Dù kê dần dần được khôi phục tại các tỉnh và với mối quan hệ đoàn kết, giao lưu qua cuộc sống xen cư, sinh tồn của ba dân tộc Kinh – Khmer - Hoa từ bao đời nay. Loại hình nghệ thuật này đã góp phần quan trọng vào việc tuyên truyền, giáo dục, củng cố, tăng cường vun đắp mối quan hệ truyền thống đoàn kết gắn bó của ba dân tộc trong đấu tranh, xây dựng và bảo vệ quê hương đất nước.

Dù kê là sân khấu ca kịch dân tộc, tương tự như sân khấu Cải lương của người Kinh; là loại hình nghệ thuật được mọi người Khmer ở Đồng bằng sông Cửu Long ưa thích, thậm chí một bộ phận người Kinh, người Hoa và cả người dân

¹Thạc sĩ, Hiệu trưởng Trường Trung học Văn hóa Nghệ thuật tỉnh Sóc Trăng

Campuchia cũng ưa thích.

Khâm phục trước tài năng sáng tạo của người Khmer Nam Bộ Việt Nam cùng với sự tác động mạnh mẽ của loại hình sân khấu của người Khmer Nam Bộ đối với đời sống sinh hoạt văn hóa của người dân Campuchia, nên họ cũng không ngần ngại gán cho một cái tên gọi là La khôn Bassac để người Campuchia dễ hiểu và nhận dạng hình thức sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ.

Sân khấu Dù kê được các nhà nghiên cứu chỉ ra một mốc thời gian quan trọng là trước và sau năm 1980. Trước đó, ở 9 tỉnh, thành khu vực Đồng bằng sông Cửu Long có đồng bào Khmer sinh sống, tồn tại rất nhiều đội Dù kê quần chúng, gọi là gánh hát, hoạt động mạnh, doanh thu coi như một nghề làm ăn phát đạt. Năm 1980, là thời điểm đất nước khó khăn, các gánh hát Dù kê quần chúng dần tan rã hoặc đi vào hoạt động cầm chừng.

Những năm tiếp theo cho đến ngày nay, bị ảnh hưởng chung do sự phát triển rầm rộ của nhiều loại hình giải trí hiện đại, Dù kê cũng như Cải lương của người Kinh trở thành loại hình kén khán giả và khó kiếm được doanh thu. Gánh hát rã đám, chỉ khi nào có được hợp đồng mới phục vụ đám cưới, đám lễ cúng ông Tà, đám cúng phước ở chùa hay gia đình thì chủ gánh mới gọi mọi người tụ lại.

Sân khấu Dù kê là một trong những loại hình nghệ thuật thể hiện bản sắc văn hóa độc đáo, tiêu biểu của đồng bào dân tộc Khmer Nam Bộ. Vì vậy, chúng ta không chỉ quan tâm tổ chức nghiên cứu sưu tầm và hệ thống hóa Dù kê một cách đầy đủ để bảo tồn và phát huy, mà quan trọng là cần được đầu tư thỏa đáng để nâng cao, phát triển bản sắc đặc thù của sân khấu Dù kê lên tầm cao mới để đáp ứng với yêu cầu phục vụ công cuộc đổi mới của đất nước, phục vụ đắc lực sự nghiệp công nghiệp hóa – hiện đại hóa đất nước trong vùng đồng bào dân tộc Khmer.

2. Nội dung

Việc tìm hiểu về sự hình thành và phát triển của sân khấu Dù kê có ý nghĩa vô cùng quan trọng, góp phần rất lớn về sự nhận thức lý luận cho các thế hệ mai sau, đồng thời giúp chúng ta vạch ra định hướng cần thiết cho việc phát triển sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ. Nó vừa đảm bảo giữ vững bản sắc vốn có của Dù kê vừa đảm bảo phát triển Dù kê lên tầm cao mới. Bởi vì, cho đến

nay loại hình nghệ thuật sân khấu này vẫn có sức sống mãnh liệt, thu hút hấp dẫn đối với đồng bào Khmer Nam Bộ và cả nước bạn Campuchia. Dù kê là một loại hình nghệ thuật chiếm vị trí chi phối quan trọng trong đời sống tinh thần – xã hội của bà con người Khmer. Vì vậy, việc đầu tư để giữ gìn và phát huy, kế thừa và phát triển sân khấu Dù kê Nam Bộ là mang tính cấp thiết, có ý nghĩa quan trọng về mặt thực tiễn và lý luận. Do đó, cần được Nhà nước quan tâm xem xét ưu tiên, nhất là trong thời đại hòa nhập kinh tế văn hóa với thế giới.

Tuy nhiên, ở sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ cũng còn những vấn đề quan tâm để làm rõ thêm:

Sân khấu Đông Nam Á nói chung trong đó có sân khấu Dù kê thiên về giá trị cảnh sắc, mắt trông không thấy, tai nghe thấy, vừa thỏa mãn thị giác (cái xem thấy), vừa thỏa mãn thính giác (cái nghe thấy) vừa thỏa mãn cái xem thấy rất mạnh nên đánh giá vào cảm giác của con người cũng rất mạnh. Chính vì vậy, đối với Dù kê trước tiên nên phát huy cái giá trị “cảnh sắc” của loại hình sân khấu này, đồng thời cũng nên mở rộng tầm nhìn ra thế giới trên cơ sở phát huy ưu thế của sân khấu Đông Nam Á với đặc điểm là sân khấu mở, để khi cần thiết học kinh nghiệm phân tích chiều sâu tâm lý thời đại, đáp ứng với nhu cầu thị hiếu, hưởng thụ của đồng bào dân tộc, đó cũng là một mặt của sự giao lưu, hòa nhập văn hóa.

Sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ là một bộ phận cấu thành không thể tách rời của nền nghệ thuật Việt Nam xã hội chủ nghĩa. Nói cách khác, nền nghệ thuật sân khấu Việt Nam trong đó phải kể đến sự đóng góp đáng kể của sân khấu Dù kê, nhưng trong từng loại hình nghệ thuật cụ thể lại có mặt mạnh mặt yếu của nó. Thấy được, nắm được mặt mạnh mặt yếu của Dù kê là vô cùng quan trọng để hiểu Dù kê và làm cho Dù kê tốt lên trở thành một kịch chủng có giá trị cao.

Các làn điệu trong sân khấu Dù kê phong phú, đa dạng. Nhưng có thể nói, trong một vở diễn làm sao sử dụng hết hàng trăm bài bản được, chỉ sử dụng vài chục bài bản là cùng. Vậy, tại sao phải vay mượn từ các hình thức khác? Vay mượn có cái hay của vay mượn, cái thuận chúng có cái hay của thuận chúng. Vì vậy, cần đi sâu tìm hiểu để hệ thống hóa lại các làn điệu bài ca trong Dù kê, cái đã có, cái nào thuận Khmer, khả năng sử dụng đến

đâu trong một vở diễn dân tộc, để rồi tính toán cho phù hợp, nhưng thuần chủng vẫn là cái quan trọng hơn bao giờ hết, cái đáng quý, đáng trân trọng bao giờ vẫn là tính thuần chủng của dân tộc mình.

Để góp phần bảo tồn và phát huy giá trị nghệ thuật sân khấu truyền thống của đồng bào dân tộc Khmer Nam Bộ theo tinh thần Nghị quyết Trung ương 5 khóa VIII và kết luận của Hội nghị Trung ương 10 khóa IX về : “Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc”. Chúng tôi xin đề xuất một vài giải pháp:

Đối với hệ thống các trường phổ thông dân tộc nội trú, các trường văn hóa - nghệ thuật khu vực Đồng bằng sông Cửu Long nên đưa nội dung văn hóa - nghệ thuật dân tộc Khmer Nam Bộ vào chương trình giảng dạy nhằm giúp học sinh, sinh viên - đặc biệt là học sinh, sinh viên dân tộc Khmer - hiểu được giá trị truyền thống văn hóa dân tộc; từ đó không ngừng nâng cao ý thức, niềm tự hào và trách nhiệm trong việc bảo tồn, giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa của dân tộc mình, mà nghệ thuật sân khấu Dù kê là một điển hình. Đối với sở Văn hóa Thể thao và Du lịch các địa phương có đồng bào Khmer sinh sống nên nghiên cứu hình thành các “Câu lạc bộ nghệ thuật sân khấu Dù kê” quần chúng nhằm tiếp tục nâng cao đời sống văn hóa cho đồng bào dân tộc Khmer.

Các cơ quan chức năng sớm có kế hoạch tổ chức nghiên cứu sưu tầm chiều sâu và toàn diện về sân khấu Dù kê Nam Bộ ở phạm vi rộng đối với các tỉnh có đồng bào Khmer sinh sống, liên quan đến sự hình thành và phát triển của loại hình nghệ thuật sân khấu này kể cả nước bạn Campuchia nếu có điều kiện.

Trên cơ sở nghiên cứu sưu tầm được, tổ chức biên soạn nhằm hệ thống hóa lại toàn bộ về loại hình sân khấu Dù kê, đồng thời tổ chức các cuộc hội thảo, đánh giá, công bố khoa học xếp hạng di sản văn hóa phi vật thể của đồng bào Khmer Nam Bộ.

Đối với Trường Trung học Văn hóa Nghệ thuật Sóc Trăng, tổ chức biên soạn thành giáo án, giáo trình, thành lập Khoa Sân khấu Dân tộc trong đó có sân khấu Dù kê, nghiên cứu biên soạn giáo trình giảng dạy và hình thành một chuyên ngành đào tạo nghệ thuật sân khấu Dù kê; quan tâm hỗ trợ các đoàn, đội và Câu lạc bộ nghệ thuật Khmer chuyên nghiệp và bán chuyên nghiệp đang hoạt

động ở vùng Đồng bằng sông Cửu Long.

Mời các nghệ nhân, nhạc công, vũ đạo am hiểu về loại hình sân khấu này phục vụ chuyên sâu cho công tác đào tạo. Trước mắt, tổ chức tuyển sinh, tuyển chọn năng khiếu nghệ thuật trong con em đồng bào Khmer trên địa bàn và khu vực, triển khai giảng dạy tại trường các lớp bồi dưỡng, tập huấn ngắn ngày, sau đó có kế hoạch đào tạo tập trung dài hạn, bồi dưỡng diễn viên các đoàn nghệ thuật trong và ngoài tỉnh, từng bước mở rộng phạm vi đào tạo, đưa giáo trình giảng dạy vào chương trình đào tạo chính khóa ở các trường Văn hóa nghệ thuật Đồng bằng sông Cửu Long nhằm giới thiệu về giá trị di sản văn hóa nghệ thuật truyền thống của các dân tộc anh em trong đại gia đình các dân tộc Việt Nam.

Bên cạnh đó, ngành văn hóa thể thao và du lịch nên ưu tiên chỉ đạo các trường đào tạo chuyên ngành nghệ thuật, hình thành khoa nghệ thuật sân khấu dân tộc trong đó có khoa sân khấu Dù kê, trước mắt là vậy, về lâu dài khi có đủ điều kiện cho phép thì thành lập một trường đào tạo chuyên sâu nghệ thuật dân tộc Khmer ở khu vực Đồng bằng sông Cửu Long trong đó có khoa nghệ thuật sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ. Đồng thời, có sự ưu tiên đầu tư kinh phí cho trường có đào tạo chuyên ngành này ở các tỉnh có đồng bào Khmer sinh sống, đầu tư cho các đoàn nghệ thuật Khmer của nhà nước nhằm giữ gìn và phát triển các loại hình nghệ thuật truyền thống của dân tộc. Nhà nước cũng nên xem xét ưu tiên thành lập Nhà hát nghệ thuật tổng hợp bao gồm các loại hình ca, múa, nhạc và sân khấu của dân tộc Khmer, trong đó có đoàn Dù kê Khmer để đảm bảo có chức năng, đủ điều kiện cho việc nghiên cứu thể nghiệm, đào tạo tập huấn ngắn hạn tại chỗ, tổ chức biểu diễn loại hình sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ.

Ưu tiên đầu tư cho các Đoàn nghệ thuật Khmer của Nhà nước nhằm giữ gìn và phát triển các loại hình nghệ thuật truyền thống của dân tộc, Nhà nước cũng nên mạnh dạn xem xét ưu tiên thành lập Nhà hát nghệ thuật tổng hợp bao gồm các loại hình ca, múa, nhạc và sân khấu của dân tộc Khmer, trong đó có đoàn Dù kê Khmer để đảm bảo có chức năng, đủ điều kiện cho việc nghiên cứu thể nghiệm, đào tạo tập huấn ngắn hạn tại chỗ, tổ chức biểu diễn loại hình sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ.

Bên cạnh đơn vị nghệ thuật Nhà nước, các cơ quan chức năng cũng cần nghiên cứu đề ra một số chính sách ưu tiên, khuyến khích thiết thực nhằm kịp thời huy động nhân lực, vật lực trong đồng bào người Khmer tham gia sáng tạo và hoạt động nghệ thuật dân tộc theo phương thức xã hội hóa.

Nhà nước nên quan tâm đầu tư và sớm hình thành Trung tâm nghiên cứu, thể nghiệm nghệ thuật dân tộc Khmer Nam Bộ trong đó có sân khấu Dù kê ở cấp khu vực Đồng bằng sông Cửu Long. Đó là một tổ chức tác nghiệp để giúp nhà nước thực hiện có hiệu quả việc bảo tồn và phát huy, kế thừa và phát triển nghệ thuật truyền thống dân tộc Khmer mang đậm bản sắc dân tộc Khmer Nam Bộ Việt Nam.

Công trình nghiên cứu khoa học nên được ưu tiên biên soạn, biên tập in thành sách nếu có khả năng nên in bằng hai thứ tiếng Việt – Khmer để giới thiệu rộng rãi, làm cứ liệu nghiên cứu khoa học ở tầm cao hơn.

3. Kết luận

Sân khấu truyền thống của người Khmer ở Đồng bằng sông Cửu Long trong đó có Dù kê đã, đang và sẽ là một loại hình nghệ thuật dân tộc luôn giữ vị trí quan trọng trong đời sống sinh hoạt văn hóa – xã hội của bà con đồng bào Khmer Nam Bộ, muốn chúng có được sự bảo tồn và phát huy bền vững, kế thừa và phát triển tốt cần phải được định vị, định hướng đúng đắn trong đào tạo về lâu về dài.

Tài liệu tham khảo

Hồ Văn Hưng. 2013. *Nghệ thuật tạo hình của người Khmer ở Sóc Trăng*. Công trình nghiên cứu khoa học. Sở Thông tin Truyền thông tỉnh Sóc Trăng.

Son Lương. 2012. *Tìm hiểu nghệ thuật sân khấu Dù kê Khmer Nam Bộ trên địa bàn tỉnh Sóc Trăng*. Hội VHNT tỉnh Sóc Trăng.